

Svar på remiss: Svenska Sällskapet för filosofisk praxis synpunkter på Skolverkets förslag till ämnesplan avseende filosofi för gymnasieskolan, gymnasiesärskolan (blivande ”anpassade gymnasieskolan”), Komvux på gymnasial nivå och Komvux som särskild utbildning (blivande ”anpassad utbildning”) på gymnasial nivå samt programstrukturer för dessa med avseende på filosofi som enskilt ämne och som möjlighet till fördjupning av lärande inom andra ämnen.

Föreningen svenska sällskapet för filosofisk praxis (SSFP) utnyttjar här möjligheten att svara på remissen då den rymmer några för föreningen mycket angelägna frågor.

Svenska sällskapet för filosofisk praxis övergripande synpunkt är att möjligheterna med filosofi, både som ämne och som aktivitet, är underutnyttjade i svensk skola. Utöver att lämna synpunkter på ämnesplanen i filosofi tar föreningen därför också tillfället i akt att ha synpunkter på förslag om programstrukturer.

Syftet med ämnesbetygreformen är att ge bättre förutsättningar för fördjupat lärande och lärande över tid och motivation för eleverna att genomföra utbildningen.¹ Ett fördjupat lärande hänger enligt SSFP också ihop med möjligheter till fördjupat tänkande, ett medvetet förhållningssätt till vad kunskap är och samt verktyg för att kommunicera detta. Filosofin innehåller element som svarar väl mot dessa behov men innehåller också andra värdefulla element som även kan förstärka elevers självkänedom, tillit till egna kompetensen vilka vi menar båda är centrala för motivation och lärande över tid. Filosofi som område inte enbart filosofihistorien och kritiskt och logiskt tänkande utan även möjlighet att ventilera och reflektera över existentiella teman som det annars inte finns forum för att göra i samhället. Men kanske ännu viktigare är att filosofi också är aktiviteten att ha filosofiska samtal d.v.s. att tillsammans med andra undersöka allmänmänskliga frågor i ett samtal som präglas av ödmjukhet, mod och lyssnande. Det filosofiska samtalet menar vi är mycket speciellt då det syftar till att tillsammans med andra hitta argument för vad som verkar varar det rimliga (dialog), snarare än att argumentera för en egen viss ståndpunkt (debatt). Här kommer inte bara demokratiska verktyg in utan demokrati som aktivitet som genomsyras av att lyssna på andra och konstruera lösningar tillsammans.

Skolverket lyfter och konkretiserar bildningsaspekten i den konsekvensutredning som är en del av remissen. Skolverket skriver här:

Enligt läroplanen för gymnasieskolan ska skolan skapa de bästa förutsättningarna för elevernas **bildning, tänkande och kunskapsutveckling**. Bildningsprocesser har således en central roll i utbildningen. Bildningsaspekter

¹ Ämnesbetyg – betygen ska bättre spegla elevers kunskaper (prop. 2021/22:36).

uttrycks idag i första hand i läroplanernas inledande delar, medan de har en mer undanskymd roll i examensmål och ämnesplaner. I Skolverkets arbete med förslagen har följande definition av begreppet bildning använts:

- Bildning som en individuell och **öppen process utan givet slut och som drivs av viljan att veta mer och att utvecklas.**

- Bildning som innebär **individens delaktighet i en gemensam referensram av kunskaper.**

- Bildning som **förmågan till klokt och etiskt handlande i förhållande till sig själv, till andra människor och naturen.**

Skolverket har även kunnat konstatera att det så kallade tredelade uppdraget, dvs. att gymnasieskolan ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för **personlig utveckling** och ett **aktivt deltagande i samhällslivet** är olika väl representerat i de olika nationella programmen och ämnena, på ett sätt som inte alltid kan förklaras med program- eller ämnesanpassning. Enligt Skolverkets bedömning går bildningsuppdraget och det tredelade uppdraget i linje med varandra.²

Den definition av bildning som här ges kan enligt föreningen tydligare fångas upp i programstrukturer och ämnen. Filosofiämnen såväl som en förstärkning av praktiska inslag så som undersökande filosofiska samtal, d.v.s. filosofi som aktivitet, utgör en sådan möjlighet.

Vår tids utmaningar vad gäller kritiskt tänkande (till exempel kopplat till källkritiskt förhållningssätt och nya utmaningar vad gäller omvärldsförändringar, informationsflöden och digital utveckling) verkar kräva större utrymme för övning av de verktyg och metoder som ryms inom filosofiämnet. Vi menar också att forum för existentiella reflektioner i hög grad saknas i ett sekulariserat samhälle. Att låta fler få möjlighet till undersökande samtal om värde, mening, identitet med mera, skulle kunna, menar vi, svara mot en del av det behovet vilket potentiellt skulle kunna stärka elevernas existentiella hälsa.³ Folkhälsomyndigheten skriver apropå ungas psykiska hälsa:

År 2022 svarade 73 procent av tjejerna och 46 procent av killarna att de har besvär av ängslan, oro eller ångest. Av denna andel var det 23 procent av tjejerna och 9 procent av killarna som uppgav svåra besvär, resten beskrev besvären som lätta. Andelen som uppger besvär av ängslan, oro eller ångest har ökat i åldersgruppen, bland båda könen mellan 2006 och 2022 (figur 2). Ökningen gäller både lätta och svåra besvär.⁴

² "Konsekvensutredning avseende förslag till föreskrifter med anledning av införandet av ämnesbetyg i gymnasieskolan och inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå", s 14. Hämtad från Skolverkets hemsida: 2023-03-14

³ Ett av SKRs delprojekt för existentiell hälsa samt WHO's definition av existentiell hälsa <https://www.uppdragpsykiskhalsa.se/kalender/existentiell-halsa-en-outnyttjad-resurs/>

⁴ <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/statistik-psykisk-halsa/statistik-om-ungas-psykiska-halsa/>

Synpunkter på förslaget om ny ämnesplan för filosofi

Skolverket skriver följande om ämnet filosofi i remissens tillhörande konsekvensutredning:

Ämnesplanen i filosofi föreslås bestå av två nivåer om 50 poäng, vilket är en viktig omständighet när ämnesplanen utformas. Filosofin som ämne på gymnasial nivå läses obligatoriskt för vissa inriktningar på det samhällsvetenskapliga programmet och på samtliga inriktningar på det humanistiska programmet. I den ämnesutformade gymnasieskolan bibehålls ämnets två nivåer, poängomfattningen om 50 poäng per nivå samt ämnets förekomst på de olika utbildningarna.

Syftet skrivs om för att bättre beskriva ämnet filosofi relation till andra ämnen samt för att lyfta det filosofiska samtalet. Skolverket föreslår att tydliggöra progressionen i ämnesplanen i filosofi. Målet har varit att dels forma innehållet på nivå 1 och 2 så att nivå 2 förutsätter inhämtade kunskaper på nivå 1, dels att konkretisera innehållet på nivå 2 så att den ger mer stöd för vad som ska avhandlas.

Stofffrängseln är en utmaning i ämnet filosofi. Skolverket föreslår att omfattningen i det centrala innehållet begränsas genom att till exempel formuleringen nutida filosofiska riktningar har tagits bort i filosofi, nivå 1, 50 poäng, samt att strecksatsen om logik och argumentation begränsas till att endast innehålla argumentation. I filosofi, nivå 2, 50 poäng föreslår Skolverket att grundläggande redskap för logisk analys tas bort.

Lärare som är behöriga att undervisa i det nuvarande ämnet filosofi kommer fortsatt att vara behöriga att undervisa i det nya ämnet filosofi. Läraren behöver inte göra någon ansökan.

Skolverket föreslår att ämnet filosofi klassificeras som ett kapitel 4-ämne eftersom enbart en typ av utbildning bedöms vara relevant för behörighet i ämnet.

SSFP är i huvudsak positiva till förslaget om ny ämnesplan. Inte minst till ansatsen att ge samtalet utrymme av skälen som vi angivit här.

Undervisningen i ämnet filosofi ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om filosofiska frågor och teorier *samt sin förmåga att delta i det filosofiska samtalet.*

De skillnader i syn på ämnet som finns genom lärares olika utbildningsbakgrund utgör en risk, vilket Skolverket, verkar medvetna om, att undervisningen blir en snäv undervisning om de filosofiska områden som finns i punktsatserna snarare än en ingång till ett ämne vars innehåll också präglas av ett filosofiskt förhållningssätt. SSFP menar att denna risk kvarstår även med den nya syftesbeskrivningen då kopplingen till det filosofiska samtalet (i bestämd form) kan tolkas som att kunskaperna i sig ska bidra till att denna förmåga utvecklas. Förmågan att delta i ett filosofiskt samtal har inte bara med kunskaper om filosofiska frågor och teorier att göra. Vår erfarenhet från filosofiska samtal är att kunskaper utan förmåga och vana att föra mer undersökande samtal riskerar att mer leda till debatt än till filosofi.⁵ Vi menar därför att det är av vikt att eleverna utvecklar förmåga att delta i samtal som rör filosofiska frågor. Att detta också bidrar till att öka tilliten till egna förmågan att resonera och bidra med tankestoff till frågor som livsval, värde och mening, som är centrala för alla människor, men kanske särskilt för de som befinner sig tonåren. Skillnaden är av vikt för att

⁵ Liljestrand, J. (2011). *Demokratiskt deltagande – diskussionen som undervisning och demokrati*. Stockholm: Liber. Lindblad, S. & Sahlström, F. (2001). *Interaktion i pedagogiska sammanhang*. Stockholm: Liber. Pihlgren, A.S. (2013). *Det tänkande klassrummet*. Stockholm: Liber.

filosofiämnets relevans för elevernas deltagande i samhälls- och yrkesliv, likväl som personliga utveckling, ska blir tydlig.

Vi menar att filosofiämnet bör utformas som ett tydligt bildningsämne där innehållet (vad) också tydligare knyts ihop med (hur). Detta då förmågan att delta i filosofiska samtal är en del av "vad:et".

Synpunkter på programstrukturer

SSFP anser att ämnet filosofi så som det till stora delar skrivs fram i det nya förslaget till ämnesplan har relevans för alla elever på de studieförberedande programmen. Med utgångspunkt i den definition av bildning som Skolverket gjort (se ovan) så bör och kan ämnet filosofi kunna utformas som ett gemensamt ämne – antingen för samtliga nationella program eller för samtliga studieförberedande program. En variant skulle kunna vara att överväga om inte en första kurs om 50 poäng kan göras gymnasiegemensam och att elever på de studieförberedande programmen läser 100 poäng, det vill säga två kurser.

Svenska Sällskapet för Filosofisk Praxis (ssfp.se)
genom ordförande Tulsa Jansson (ordforande@ssfp.se)

